



Summary :

The Mouzalon family was known in Byzantium since the 11th century. Members of the family held key posts in the Byzantine administration and society in the 12th century, while the family was in its prime in the 13th century, in the years of the Empire of Nicaea. The most famous members were the brothers George, Andronikos and Theodore. Since their childhood they were very close to Theodore II Laskaris and, after he assumed the throne in 1254, they held key posts in the Empire of Nicaea. Their conflict with the aristocratic families of the empire who were rallying around Michael Palaiologos led to the brothers being murdered at the monastery of Sosandra, on 25 August 1258.

Date and Place of Birth

11th century

Date and Place of Death

14th century

Main Role

Officials, aristocrats

1. Emergence of the Family

The Mouzalon family emerged in the history of the Byzantine Empire during the 11th century. From this era, there remains a seal of the first known member of the family, Theodora Mouzalon, possibly the wife of the commander of the Byzantine base of Russia, in Crimea. In the 12th century, a member of the family, Nikolaos IV Mouzalon (1147-1151), becomes Patriarch of Constantinople, while another member of the family, Constantine, is mentioned as an important ecclesiastical official.

Nevertheless, the Mouzalon family achieves its greatest power and importance in the 13th century, in the years of the [Empire of Nicaea](#). The most prominent members of the family during this period were the brothers George, Andronikos and Theodore.

2. George, Andronikos and Theodore Mouzalon

The brothers George, Andronikos and Theodore Mouzalon were born in [Adramyttion](#) of [Asia Minor](#) during the first quarter of the 13th century. It is estimated that George was born circa 1220 and was the same age as [Theodore II Laskaris](#), the later emperor of Nicaea, while Theodore was the eldest of the brothers.¹ Following an initiative of Emperor Theodore II, George Mouzalon married [Theodora Kantakouzene](#) or Raoulaina, niece of the later Emperor [Michael VIII Palaiologos](#), after 1254, while Andronikos married the daughter of [Alexios Raoul](#).² Apart from the three brothers, there were at least two sisters in the family, as the sources mention two brothers-in-law of the Mouzalon brothers, Agiotheodoritis and one whose name is not known, but was murdered with them.

There is little information regarding the education and training of Theodore Mouzalon, but George and Andronikos were accepted at a young age (possibly during the 1230s) in the palace as 'paidopoula', that is, as companions of the young successor Theodore Laskaris. Their training must have included the usual courses of formal training of the time. It is assumed that besides childhood companions, they must have also been classmates of Theodore Laskaris and must have attended university classes of the scholar [Nikephoros Blemmydes](#), a tutor of the future emperor.

3. Life of the Mouzalon Brothers

3.1. First Phase. Ascent to Hierarchy

The Mouzalon brothers' appearance in the public life is immediately connected with the rise of Theodore II Laskaris to power in November 1254. Immediately after his rise to the throne of Nicaea, Theodore II appointed his childhood friend George Mouzalon as



megas domestikos, while his brother Andronikos was appointed **protovestiaros** and Theodore **protokynegos**.³ As part of the emperor's close circle, the Mouzalon brothers took part in the council held to discuss the crisis that burst out after the death of Emperor [John III Vatatzes](#) and the Bulgarian invasion in the imperial territory of Macedonia. George Mouzalon supported the opinion of the majority that the emperor should immediately launch a campaign against the invaders. Theodore II approved this suggestion. During the emperor's campaign in Macedonia in 1255, the imperial Asia Minor territories were left under the supervision of George Mouzalon.

In the autumn of 1255, upon the return of the emperor and the gathering of the army in Lampsakos, George Mouzalon was honoured with the title of **protopsebastos** and was appointed protovestiaros and **megas stratopedarches** (an office that had just been created), while his brother Andronikos replaced him in his position as **megas domestikos**. In the spring of 1256, the Mouzalon brothers followed Emperor Theodoros II in his campaign against the Bulgarians in Thrace. There, they bore witness to an incident between the emperor and the **megas logothetes** George Akropolites. Although it appears that George Mouzalon intervened to settle the conflict, [Akropolites](#) was not prevented from making heavy accusations against the Mouzalon brothers in his historical work.

3.2. Second Phase. The Reaction against the Mouzalon Family

Akropolites's hostile attitude against the Mouzalon brothers was not an isolated incident. It seems that the rapid rise of the brothers in the superior offices caused the discontent of the traditional aristocratic lineages in Nicaea, as they watched members of a family with lesser tradition being promoted at their expense, in the framework of the anti-aristocratic policy implemented by Theodore II Laskaris. The situation became even worse by the marriage of George and Andronikos Mouzalon with members of the old aristocracy, while Alexios Raoul, father-in-law of Andronikos, was furious against them, as he had lost his office as protovestiaros to George Mouzalon. In general, the traditional aristocracy of the Empire of Nicaea accepted a severe blow with the rise of Theodore II Laskaris to the throne and many of its members were accused of conspiring against him, leading some to seek temporary refuge to the Seljuks (Michael Palaiologos) and others to lose their offices, get imprisoned or lose their sight. George Mouzalon was a possible associate of the emperor in these persecutions against members of the old aristocracy.⁴ Moreover, it is possible that George Mouzalon, as **megas stratopedarches** and responsible for the administration and the finances of the army, took part in the attempt of the emperor to reform the army and reduce the role of the Latin mercenaries, thus inciting the hatred of the latter.

The reaction of the aristocrats against the Mouzalon brothers reached to a peak after the illness and death of Theodore II in late August 1258. By the Emperor's will, George Mouzalon was appointed regent and guardian of Theodore's II underage son, [John IV Laskaris](#), thus essentially becoming the viceroy of the state of Nicaea. This move enraged some nobles, who believed that they, and not people of lower descent, should be responsible for the fate of the empire. The aristocracy organised the conspiracy that would lead to the murder of the Mouzalon brothers.

3.3. Death

Shortly before his death, Emperor Theodore II demanded that all the nobles present swear that they would support George Mouzalon as viceroy. Immediately after the emperor's death, and aware of the negative climate towards him, George Mouzalon convened a meeting of state officials and offered to resign. However, the nobles, who had rallied around Michael Palaiologos, renewed their faith vows to Mouzalon and John IV. This was meant to mislead the Mouzalon brothers, as Palaiologos intended to seize the throne by taking advantage of the Latin mercenaries (whom he commanded) and of the feelings of the aristocracy against the Mouzalon brothers.

On August 25, 1258, the Mouzalon brothers, along with the state officials and members of the aristocratic families, went to the monastery of Sosandra, near Magnesia, where there would be a memorial service for the dead emperor.⁵ During the ceremony, Latin mercenaries and other soldiers gathered around Magnesia started causing riots. The Mouzalon brothers tried to leave the monastery, but the nobles that were present (including Michael Palaiologos) convinced them that they were not in danger. Nevertheless, a few minutes later the mutineers entered the monastery and murdered the three brothers and their brother-in-law.⁶ Following an intervention of Patriarch [Arsenios](#), Michael Palaiologos undertook the duties of viceroy.⁷



4. Evaluation and Judgments

The judgments of the sources regarding the Mouzalou brothers vary. The most intense critique can be found in the work of George Akropolites, who, although an overall objective historian, seems to get carried away by his own personal hate and the fact that he supported the later Emperor Michael Palaiologos.⁸ A much better image of the Mouzalou brothers is given in the historical work of [Theodore Skoutariotes](#) who, although active during the reign of Michael VIII Palaiologos, maintained a positive view for the era of Theodore II, in whose circle he belonged. Although he generally copied Akropolites, he made sure to erase all the negative judgments on the Mouzalou brothers and he is the only one of those describing their assassination that believes they were late in their reaction not because of lack of will but because they were deceived by the attending nobles.⁹ The later historian [George Pachymeres](#) condemns the conspiracy of Michael Palaiologos and accuses the nobles of Nicaea of breaking their oath. [Nikephoros Gregoras](#), another later historian, similarly avoids making negative comments about the Mouzalou brothers.¹⁰

Although some historians agree with Akropolites, most recent scholars consider the part played by the brothers in the political life of Nicaea to be important and they avoid any negative judgments.¹¹

5. Other Family Members

In the following years of the empire, Theodore Mouzalou (+1294), a scholar and probably the son of George and Theodora Kantakouzene, can be found in high ranks.¹² Among his surviving works there is an essay on the Patriarch [John XI Bekkos](#); it is a work against the teachings of Nikephoros Blemmydes regarding the procession of the Holy Spirit; there are also some letters of his preserved. Later in the same century, we encounter Stephen Mouzalou, [droungarios tou ploimou](#), while in the 14th century the aristocrat John Mouzalou is mentioned. The last mention occurs in the 15th century, with the 'philosopher physician' (*iatrophilosofos*) Demetrios Mouzalou.

1. The fact that Theodore was the oldest one is clearly mentioned by the historian George Akropolites [Ακροπολίτης, Γ., *Χρονική Συγγραφή*, in Heisenberg, A. (ed.), *Georgii Acropolitae opera* 1 (Leipzig 1978), 155, 16-19], who lived in that period and knew personally the Mouzalou brothers. The subsequent Γεώργιος Παχυμέρης (George Pachymeres) [Παχυμέρης, Γ., *Συγγραφικά Ιστορικά*, Failler, A. (edit.), *Georges Pachymères, Relations historiques* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984), 41, 9-13] gives the impression that George Mouzalou was the elder brother, although this may be due to the fact that the latter was closer to Theodore II Laskaris and held more important positions. Geanakoplos, D., *Emperor Michael Palaeologus and the West* (Cambridge, Mass. 1959), p. 34, believes that George was the eldest of all three brothers. When Gardner, A., *The Lascarids of Nicaea. The Story of an Empire in Exile* (London 1912), p. 201, interprets the letters of Theodore II Laskaris to George Mouzalou, where the latter is called 'son', he believes that Mouzalou and the emperor were not of the same age.

2. Polemis, D., *The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography* (London 1968), p. 148, reports that George and Theodora had a son, who is identified with the subsequent official and scholar Theodore Mouzalou. After the Mouzalou brothers were murdered, Theodora Kantakouzene married John Raoul, while the widow of Andronikos Mouzalou married Andronikos Palaiologos, cousin of Michael VIII.

3. Μηλιαράκης, Α. (Miliarakis), *Ιστορία του βασιλείου της Νικαίας και του δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1261)* (Athens 1898), pp. 445-446, believes that Theodore Mouzalou was proclaimed 'protokynegos' (or 'prothierakarios') when his two brothers became protovestiaros and megas domestikos respectively, which he wrongly dated to 1256.

4. Μηλιαράκης, Α. (Miliarakis), *Ιστορία του βασιλείου της Νικαίας και του δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1261)* (Athens 1898), pp. 479-480, and Angold, M., *A Byzantine Government in Exile. Government and Society Under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)* (Oxford 1975), p. 169, believe that possibly it was George Mouzalou who, during a trial in front of the emperor, was opposed to the attempt of Nikephoros Blemmydes to win a lenient punishment for the defendant, who had already been found guilty of high treason. Miliarakis attributes



the persecutions of Theodore II against members of aristocratic families of the empire to calumnies of the Mouzalon family.

5. Gardner, A., *The Lascarids of Nicaea. The Story of an Empire in Exile* (London 1912), p. 234, and Μηλιαράκης, Α., *Ιστορία του βασιλείου της Νικαίας και του δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1261)* (Athens 1898), p. 498, Geanakoplos, D., *Emperor Michael Palaeologus and the West* (Cambridge, Mass. 1959), p. 39, and Angold, M., *A Byzantine Government in Exile. Government and Society Under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)* (Oxford 1975), date the murder of the Mouzalon brothers in early September. The date depends on whether the memorial service was held three days after the death of Theodore II, according to contemporary Akropolites and Skoutariotes, or nine days later, according to subsequent Pachymeres and Gregoras.

6. Kazhdan, A., *The Oxford Dictionary of Byzantium 2* (New York - Oxford 1991), pp. 1420-1421, see entry 'Mouzalon', supports that Theodore Mouzalon survived and later activated as an officer of Michael VIII and Andronikos II Palaiologos. However, this version might not be true.

7. Θεόδωρος Σκουταριώτης (Skoutariotes), *Σύνοψις Χρονική*, in Σάθας, Κ. (edit.), *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7* (Athens-Venice-Paris 1894), 539, 5-10, accuses Karyanites of instigating the conspiracy against the Mouzalon family and murdering them. Karyanites was a man of humble origins, who belonged to the circle of Theodore II and, after the death of the Mouzalon brothers, was imprisoned by Michael Palaiologos. Geanakoplos, D., *Emperor Michael Palaeologus and the West* (Cambridge, Mass. 1959), pp. 37-38, 45, 276, says that the above information is part of the propaganda of Michael Palaiologos, whom he considers responsible for the conspiracy and the murder. His conclusions are based on the fact that the murderer of George Mouzalon was the Latin mercenary Charles, who remained unpunished and in 1267 was reported as a confidant of Michael Palaiologos.

8. Ακροπολίτης, Γ. (Akropolites), *Χρονική Συγγραφή*, in Heisenberg, A. (edit.), *Georgii Acropolitae opera 1* (Leipzig 1978), 124, 4-12: 'Κακέισε τους αυτού οφφικίους τετιμήκει και αξιώμασι και τον μεν Μουζάλωνα Γεώργιον τον υπέρ πάντας άλλους τούτω φιλούμενον, όντα μέγαν δομέστικον, πρωτοσεβαστόν τε και πρωτοβεστιάριον και μέγαν στρατοπεδάρχην τετίμηκε, τον δε αυτού αδελφόν Ανδρόνικον, πρωτοβεστιαρίτην όντα, μέγαν δομέστικον κατωνόμασε, τον δε Άγγελον Ιωάννην, μέγαν πριμμικήριον τελούντα, τετίμηκε πρωτοστράτορα, ανδράρια μηδενός ή τριών οβολών άξια, παιδιαίς ανατεθραμμένα και κυβάλλων μέλεσι τε και άσμασι [...]'. As above, 130, 29-131, 1: 'Τω μεγάλω δε δομεστικω αυτού τω Μουζάλωνι Ανδρονικω καταβαλείν με του ίππου προσέταξε και ος εβούλετο μεν, ουκ ηδύνατο δε· λεπτόν γαρ είχε και αδρανές το σωμάτιον'.

9. Σκουταριώτης, Θ., *Σύνοψις Χρονική*, στο Σάθας, Κ. (επιμ.), *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7* (Αθήνα – Βενετία – Παρίσι 1894), 536, 13 - 537, 20: «Γνους ουν ο πρωτοβεστιάριος την έφοδον του λαού, ώρμησε του ναού εξίνατι (ένδον γαρ ην της θείας μυσταγωγίας τελουμένης επακρωόμενος), αλλά τινες των της βουλής εκείνης συμπαρόντες αυτώ, δείσαντες μη εξίωσι και επορηθείς εντρέψη και προς εαυτόν εφελκύσθηται τον λαόν, καντεύθεν και αυτοί φωραθειεν, προς ορκωμοσίας ετέρας εχώρουν· ήδη γαρ του βασιλέως προς εσχάτας αναπνοάς όντος, της αυτού διαθήκης εις επήκοον πάντων αναγνωσθείσης, ομνύουσιν άπαντες φυλάξει τα διατεταγμένα απαραποίητα, ειτα και μετά το αποβίωσαι ομνύουσιν επί τοις αυτοίς· τρίτον ουν όρκους και συνθήκαις εμπεδωθέντες πείθουσιν τον πρωτοβεστιάριον ένδον ίστασθαι του ναού συνάμα τω αδελφώ Ανδρονικω, τω μεγάλω δομεστικω, και τω πρώτω αυτών αδελφώ, τω πρωτοκονηγώ». Πρβλ. Παχυμέρης, Γ., *Συγγραφικαί Ιστορίαι*, στο Failler, A. (επιμ.), *Georges Pachymères, Relations historiques 1* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984), 83, 15-85, 8: «Ως γουν οι μεν συνάμα και τισι των εν τέλει, της υμνωδίας τελουμένης, εντός ειστήκεισαν του ναού, οι δε συνέθεν πανδημεί, θορυβούντες παρά το σύνθηδες, και ήδη τοις εντός εμφανείς ήσαν ευθύ της μονής ίόντες, τινές των εκτός όντων υπηρετών, τον εκείνων υποτοπάσαντες θόρυβον, μη τι που και τον απειρημένον δράσαιεν, σχεδόν αυτόνομοι όντες, άμα δε και τον νεωτερισμόν υποπτεύοντες, δηλούσι συν ωχρώ τω προσώπω τοις ένδον. Οι δε σπουδή τοις κυρίους το δηλωθέν απαγγέλλουσι και ως επιζυγώσαι τας της μονής πύλας τοις ερχομένοις συμφέροι, μάλα θερμώς εισηγούνται. Οι δ' ημέλουν ακούοντες – μηδέ γαρ έχειν συμβαλείν οπόθεν επί σφετέρω κακώ ίοιεν οι συνθέοντες –, έρχεσθαι δε κακείνους εις τας κοινάς εκείνας τελετάς υπελάμβανον. Ως δε και αύθις εξελθόντες εκείνοι πλησιασάντων και μάλλον το θορυβώδες και άτακτον υπενόουν, έτι μάλλον κατορρώδουν και μετά σπουδής εισήγγελλον τα γιγνόμενα, και επ' εκείνοισ άλλοι ταχυδρομούντες, και αύθις άλλοι· ουδέ γαρ ην όστις τότε βλέπων μη επί κακώ μεγίστω την εκείνων άφιξιν υπενόει. Όθεν και πολλοί μεν, περί εαυτοίς δεδιότες εκ των ου καλών εκείνων υποψιών, άλλος άλλωχού κατεδύοντο· οις δ' έμελε των Μουζαλώνων πλέον των άλλων, προσιόντες και αύθις ατάκτω ήθει προσώπου, την εισβολήν των ανδρών υπεμίμησκον· και εφεκτέον το τάχος έλεγον προκαταλαβούσι την εκείνων ορμήν διά της των πυλών επιθέσεως, μήπως και φθάσασιν εισελθόντες· μηδέ γαρ επί καλώ τινι τον τοσοούτον θόρυβον είναι, άλλ' εις τι λήξειν κακόν. Οι δε των φόβους λεγόντων ουκ ήσαν όλως· ήγε γαρ, οίμαι, τούτους το μόρσιμον, και το λεγόμενον αληθές, ως αφαιρείται τας φρένας ον απολέσαι μέλλει το θειον».

10. It should be noted that Pachymeres was personally related to the facts, since one of his relatives was the secretary of George Mouzalon and was killed by the revolted, who took him for a member of the Mouzalon family.

11. Unlike most modern scholars, Μηλιαράκης, Α. (ed.), *Ιστορία του βασιλείου της Νικαίας και του δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1261)* (Athens 1898), pp. 479-480, 486, accuses the Mouzalon family of being ignoble flatteners and defamers, while he considers prejudiced the judgement of Pachymeres that Theodore II chose the state officials according to merit and not according to their origin.



12. See Polemis, D., *The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography* (London 1968), p. 148.

Bibliography :

	Ostrogorsky G. , <i>Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους</i> , 1-3, Αθήνα 1989, Παναγόπουλος, Ι. (μτφρ.)
	Σκουταριώτης Θεόδωρος , <i>Σύνοψις Χρονική</i> , Σάθας, Κ.Ν. (επιμ.), Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7, Βενετία – Παρίσι 1894
	Angold M. , <i>A Byzantine Government in Exile. Government and Society under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)</i> , Oxford 1975
	Gardner A. , <i>The Lascarids of Nicaea. The Story of an Empire in Exile</i> , London 1912
	Geanakoplos D.J. , <i>Emperor Michael Palaeologus and the West, 1258-1282. A Study in Byzantine-Latin Relations</i> , Cambridge Mass. 1959
	Μηλιαράκης Α. , <i>Ιστορία του βασιλείου της Νικαίας και του δεσποτάτου της Ηπείρου (1204-1261)</i> , Αθήνα 1898
	Polemis D. , <i>The Doukai. A Contribution to Byzantine Prosopography</i> , London 1968, University of London Historical Studies 22
	Angold M. , "Mouzalon, George", Kazhdan A., <i>The Oxford Dictionary of Byzantium</i> 2, New York - Oxford 1991, 1421
	Kazhdan A. , "Mouzalon", Kazhdan A. , <i>The Oxford Dictionary of Byzantium</i> 2, New York - Oxford 1991, 1420-1421
	Γεώργιος Ακροπολίτης , <i>Χρονική Συγγραφή</i> , Heisenberg, A. – Wirth, P. (eds), <i>Georgii Acropolitae Opera 1 (αναθ. P. Wirth)</i> , Stuttgart 1978
	Γεώργιος Παχυμέρης , <i>Συγγραφικαί Ιστορίαι</i> , Failler, A. (ed.), <i>Georges Pachymérés. Relations historiques 1-2</i> , Corpus Fontium Historiae Byzantinae 24/1-2, Paris 1984
	Νικηφόρος Γρηγοράς , <i>Ρωμαϊκής Ιστορίας Λόγοι</i> , Shopen, L. (ed.), <i>Nicephori Gregorae Historia Byzantina 1-3</i> , Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1829-1855

Webliography :

	Kantakuzenos family http://genealogy.euweb.cz/byzant/byzant5.html
	Theodor II. Laskaris http://www.bautz.de/bbkl/t/theodor_laskaris_ii.shtml
	Theodore II Laskaris http://www.ime.gr/chronos/10/en/p/pa4/

Glossary :



	droungarios tou ploimou
("droungarios of the fleet") Commander of the byzantine fleet stationed Constantinople. Droungarios tou ploimou is first mentioned in the midle 9th C (Taktikon of Uspenski).	
	megas domestikos
Supreme military commander of the imperial army. High-ranking title which was generally given to close relatives of the emperor.	
	megas logothetes
The head of the civil Byzantine administration. Megas logothetes was a title used at the end of the 12th century during the reign of Isaac II Angelos (1185-1195), replacing the "logothetes ton sekreton", an office which was created during the reign of Alexios I Komnenos (1081-1118) to bring the entire civil administration under the control of a single individual.	
	megas stratopedarches
Superior officer responsible for the provision of equipment and supplies for the military forces of the byzantine empire of Nicaea.	
	protokynegos
The first hunter in the court of byzantine emperor. The title/office is mentioned from the 13th C onward. Protokynegos was a head of hunters. This title was granted to several important personage, such as Theodore Mouzalon under Theodore II Laskaris.	
	protosebastos
High-ranking title usually bestowed upon close relatives of the emperor. The title was introduced by Alexios I Komnenos. In the 12th century it was awarded to close associates of the emperor and to members of aristocratic families, such as the Palaiologos, Tarchaneiotos, Raoul and Metochites families.	
	protovestiarios
(and protovestiarites) Honoric title given to high-ranking officials and future emperors during this period. The protovestiarios was originally responsible for the imperial wardrobe, but in the 9th-11th centuries the holders of the title could command an army or conduct negotiations with foreign states.	

Sources

Ακροπολίτης, Γ., *Χρονική Συγγραφή*, in Heisenberg, A. (ed.), *Georgii Acropolitae opera* 1 (Leipzig 1978).

Σκουταριώτης, Θ., *Σύνοψις Χρονική*, in Σάθας, Κ. (ed.), *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη* 7 (Athens – Venice – Paris 1894).

Παχυμέρης, Γ., *Συγγραφικαί Ιστορίαι*, in Failler, A. (ed.), *Georges Pachymères, Relations historiques* 1 (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984).

Γρηγοράς, Ν., *Ρωμαϊκή Ιστορία*, in Bekker, I. (ed.), *Nicephori Gregorae Historia Byzantina* 3 (Bonn 1855).

Quotations

Γεώργιος Ακροπολίτης, Χρονική Συγγραφή, in A. Heisenberg, Georgii Acropolitae opera 1 (Leipzig 1978), 118, 20-119, 6:

"Το γουν της Στρουμιίτζης παραμείψαντες άστυ και διά των του Μελενίκου χώρων βαδίσαντες εις τα Σέρρας και αύθις απήμειν. ένθα και γραφάς ο αυτοκράτωρ δεξάμενος εκ των της ανατολής μερών προς του προσφιλους αυτου πεμφθεισας Μουζάλωνος, ως τα των Μουσουλμάνων προς των Ταχαρίων κυμαίνεται, επέτεινε την οδόν και μακροτέρας τας ημερησίους εποίειτο πορείας. επει δε τον Έβρον επεφθάκει, ον και Μαρίτζαν ο χυδαίος κατονομάζει λαός, και μη ούτως έχειν τα εν τη έω μεμαθηκώς πράγματα, της ταχύτητος ανιείς σχολαιότερον επορεύετο".

Ακροπολίτης, Γ., Χρονική Συγγραφή, in Heisenberg, A. (ed.), Georgii Acropolitae opera 1 (Leipzig 1978), 124, 1-12:

"Ουτωσί γουν ταύτα πάντα καταρτίσας ο βασιλεύς τον Ελλησποντον διαπεραιωθεις περί την Λάμψακον την σκηνην έπηξε, κακειίσε τους αυτου οφφικίους τετιμήκει και αξιώμασι. και τον μεν Μουζάλωνα Γεώργιον τον υπέρ πάντας άλλους τούτω φιλούμενον, όντα μέγαν δομέστικον, πρωτοσεβαστόν τε και πρωτοβεστιαρίον και μέγαν στρατοπεδάρχην τετιμήκε, τον δε αυτού αδελφόν Ανδρόνικον, πρωτοβεστιαρίτην όντα, μέγαν δομέστικον κατωνόμασε, τον δε Άγγελον Ιωάννην, μέγαν πριμμικήριον



τελούντα, τετίμηκε πρωτοστράτορα, ανδράρια μηδενός ή τριών οβολών άξια, παιδιαίς ανατεθραμμένα και κυμβάλων μέλεσί τε και άσμασι [...]".

Ακροπολίτης, Γ., Χρονική Συγγραφή, in Heisenberg, A. (ed.), *Georgii Acropolitae opera 1* (Leipzig 1978), 130, 25 - 131, 1:

"Ταύτ' είπον, και οργής ο βασιλεύς απλέτου και μανίας πλησθείς και οίον εκβακχευθείς τω θυμώ ελκύσαι μεν ώρμησε την σπάθην του κουλεού, της κώπης επιλαβόμενος. αλλά τούτο μεν κατέσχε· μικρόν γαρ ταύτην απογυμνώσας πάλιν εισήξε· τω μεγάλω δε δομestικόω αυτού τω Μουζάλωνι Ανδρονίκα καταβαλείν με του ίππου προσέταξε. και ος εβούλετο μεν, ουκ ηδύνατο δε· λεπτόν γαρ είχε και αδρανές το σωματίον".

Ακροπολίτης, Γ., Χρονική Συγγραφή, in Heisenberg, A. (ed.), *Georgii Acropolitae opera 1* (Leipzig 1978), 133, 19-24:

"Έν τοις τοιούτοις των λόγων ο βασιλεύς καμέ της ης είχαν εκμοχλεύσας στερορότητος χειρώσατο. εξαποστείλας γαρ τον προς πάππου αυτού θείον τον Λάσκαριν Μανουήλ και τον πρωτοβεστιαρίον αυτού τον Μουζάλωνα Γεώργιον ιλαροίς και απλοίς τισιν εχρήσατο λόγοις, και με είλε, και προς αυτόν οι αποσταλέντες απήγαγον".

Ακροπολίτης, Γ., Χρονική Συγγραφή, in Heisenberg, A. (ed.), *Georgii Acropolitae opera 1* (Leipzig 1978), 154, 10-156, 18:

"Ο μεν ουν υιός του βασιλέωσ Θεοδώρου Ιωάννης πάνυ αφήλιξ ετύγχανεν ων εν τω καιρώ της τελευτής του βασιλέωσ και πατρός· ούπω γαρ τελείων ενιαυτών υπήρχεν οκτώ. ο δε πατήρ τούτου και βασιλεύς διαθήκην πεποίηκε, τάχα μεν ως επί τω παιδί, τη δ' αληθεία επί τω πρωτοβεστιαρίω αυτού τω Μουζάλωνι Γεωργίω. τούτον γαρ η διαθήκη εποίει των Ρωμαϊκών απάντων πραγμάτων κύριον, ώστε το κράτος έχειν απάσης της των Ρωμαίων αρχής, μέχρις αν ο του βασιλέωσ υιός εις τελείαν την ηλικίαν αφίκοιτο· και προύβησαν επί τούτοις προστάξει του βασιλέωσ και όρκοι παρά των εντυχόντων τω τότε. αλλ' ούπω τριταίος ην εν τάφω κείμενος ο του βασιλέωσ νεκρός, και ως από κοινού συνθήματος συνδραμόντες πάντες οι εφευρεθέντες εκείσε Ρωμαίοι – στρατεύμα δε ην ικανόν συνηγμένον εκείσε– ου μην αλλά και οι προς του βασιλέωσ κεκακωμένοι άνδρες ευγενείς και της πρώτης τυγχάνοντες τάξεωσ, ων εις μεν υπήρχεν ο Στρατηγόπουλος Αλέξιος, ου τον υιόν Κωνσταντίνον τετύφλωκεν, αυτόν δε καθείρξεν, ο Τορνίκης τε Κωνσταντίνος, ον μέγαν προμμικήριον ο βασιλεύς Ιωάννης είχε – και προς του βασιλέωσ υιού καθωσίωτω, ο Φιλής Θεόδωρος, τους οφθαλμούς και αυτός εξορωρυγμένος, και ο Ζαγαρομμάτης Γεώργιος, ον πρωτοβεστιαρίτην μεν ο βασιλεύς ωνόμασεν Ιωάννης, ο δε υιός αυτού παρακοιμώμενον πρώτον τιμήσας μετά βραχύ καθωσίωσεν, οι τέτταρες υιοί του πρωτοβεστιαρίου του Ραούλ και αυτοί καθειρωγμένοι, ο Αλυάτης τε Νικηφόρος, ον προ βραχέοσ επί του κανικλείου τετιμηκώς ύστερον την γλώτταν επ' ουδεμιά αιτία ο βασιλεύς εκτεμών καθωσίωσεν, άλλοι τε πολλοί των χρησίμων και ονομαστών ανδρών. οι τοις στρατιώταις ξυνιόντες και άμα συνδραμόντες και επί τη των Σωσάνδρων συνανιόντες μονή κατά του πρωτοβεστιαρίου και επιτρόπου και των αυταδέλφων αυτού αυτοβοεί εφόρμησαν· εκείσε γαρ είχε την σκηνήν ο πρωτοβεστιαρίος και την οσίαν του τεθνηκότος βασιλέωσ επλήρου. Γνους ουν ο πρωτοβεστιαρίος την έφοδον του λαού, συνάμα τω αδελφώ αυτού Ανδρονίκα, ον και μέγαν δομestικον κατανόμαζον, και τω πρώτω αυτού αδελφώ, ον και πρωτοκυνηγόν εκάλουν, εντός εγένοντο του ναού. ως δε το πλήθος είδον γυμνοίς τοις ξίφεσι κατ' αυτών χωρούντας, εντός εισήεσαν και του ιερού βήματος, και την παναγή περιπτυξάμενοι τράπεζαν εκείσε ξίφους έργον γεγένηται, μηδέ μετά τον φόνον οίκτον λαβόντων των φονευτών· τοιούτον γαρ τον θυμόν ο λαός άπασ επέτρεφε κατ' αυτών, ώστε και μεληδόν διατεμόντες αυτούς, μάλλον δε κατά άρθρα, ή και σμικρά των σαρκών διελόντες τεμμάχια έκαστος το οικείον τμήμα κρατών της επιθυμίας ενεφορήθησαν. καν τω τάφω δε περιστάντες του βασιλέωσ Θεοδώρου ονειδιστικοίς και αυτόν έβαλλον λόγοις, ότιπερ την των Ρωμαίων αρχήν και τα αυτης πράγματα ανδραροίς βδελυροίς και ανθρωπίσκοις ουτιδανοίς εμπέπιστευκε, τοις εκ θυμέλης μελωδήμασιν ανατεθραμμένοις και αυλοίς χαίρουσι και χορδαίς και προς λύραν ψαλλάτειν εκμελετήσασι [...] καταλελοίπει δε άνδρας γενναίους και περιδεξίους στρατηγούς, καλώς τε και ευαρέστως τω βασιλεί και πατρι έξυπηρετήσαντας. και ταύτα μεν τοιούτον έσχε τον τρόπον".

Σκουταριώτης, Θ., Σύνοψις Χρονική, in Σάθας, Κ. (ed.), *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7* (Athens-Venice-Paris 1894), 514, 3-15:

"Και ούτοι μεν ταύτα· ο δε πεποθημένος τω βασιλεί Μουζάλων, την του μεγάλου δομestικού δύναμιν περιζωσμένος, την βασιλικήν περαιώσιν συνεβούλευε, και άλλοι δε των επιφανών τη τούτου γνώμη συνήνουν. Και ίσχυσεν η των πλειόνων βουλή, μάλιστα δε του βασιλέωσ το πρόθυμον, και ο της καρδιάς αυτού ζήλος ηνίκα και τον μάρτυρα Τρύφωνα, ως έλεγε, καθ' ύπνους τεθέαται προτρέποντα την περαιώσιν, ον καν ταις δυσχωρίαίς, ως διεβεβαιούτο, ύπαρ ουκ όναρ πολλάκις εώρακε των δυναμέων προηγούμενον. [...] Τοίνυν και προσλαβών όσοι έπεσθαι έτυχον, και τους καθ' οδόν συνερχομένους, διαπεραιούται τον Ελλησποντον, καταλιπών εις την έω τον μέγαν δομestικον".



Σκουταριώτης, Θ., Σύνοψις Χρονική, in Σάθας, Κ. (ed.), Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7 (Athens-Venice-Paris 1894), 536, 13 - 537, 20:

"Ὁ μὲν οὖν τοῦ βασιλέως Θεοδώρου υἱὸς Ἰωάννης οκτῶ ἡν ἐτῶν· ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ βασιλεὺς διαθήκην ἐξέθετο, τάχα μὲν ὡς ἐπὶ τῷ παιδί, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἐπὶ τῷ πρωτοβεστιαρίῳ τῷ Μουζάλωνι Γεωργίῳ, τούτον γὰρ ἡ διαθήκη ἐποίει τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπάντων πραγμάτων κύριον, μέχρις ἂν ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰς τελείαν τὴν ἡλικίαν ἀφίκοιτο, καὶ ὄρκοι περὶ τούτου προέβησαν παρὰ τῶν ἐντυχόντων τῷ τότε προστάξει τοῦ βασιλέως Θεοδώρου. Ἀλλ' οὕτω τρίτην εἶχεν ἐν τάφῳ κείμενος ὁ τοῦ βασιλέως νεκρὸς, καὶ συνδραμόντες οἱ ἐκεῖσε Ῥωμαῖοι (στράτευμα δὲ ἡν ἱκανὸν συνηγμένον), ἀλλὰ καὶ οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως κεκακωμένοι ἄνδρες εὐγενεῖς, ὁ Στρατηγόπουλος δηλαδὴ Ἀλέξιος, οὐ τὸν υἱὸν Κωνσταντῖνον τετύφλωκεν, αὐτὸν δὲ καθείρξεν, ὁ Τορνίκης Κωνσταντῖνος, ὃν μέγαν πριμμικήριον εἶχεν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, καὶ καθωσίωτο, ὁ Φιλῆς Θεόδωρος, τῶν οφθαλμῶν στερηθεὶς, ὁ Ζαγαρομμάτης Γεώργιος, ὃν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης πρωτοβεστιαρίτην ὠνόμασεν, ὁ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος παρακοιμώμενον πρῶτον τιμήσας, ὕστερον καθωσίωσε, Νικηφόρος ὁ Ἀλυάτης, ὃν προ βραχέος ἔχων κανικλείου, ὕστερον τὴν γλῶτταν ἐκτεμών, τῶν ὑπαρχόντων ἐγύμνωσεν, ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν χρησίμων καὶ ὀνομαστῶν, οἱ τοῖς στρατιώταις ἐπὶ τῇ τῶν Σωσάνδρων συνανιόντες μονή, κατὰ τοῦ πρωτοβεστιαρίου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ὥρμησαν· ἐκεῖσε γὰρ ἡν, τὴν οσίαν τοῦ βασιλέως πληρῶν. Γνοὺς οὖν ὁ πρωτοβεστιαρίος τὴν ἐφοδὸν τοῦ λαοῦ, ὥρμησε τοῦ ναοῦ ἐξιέναι (ἐνδον γὰρ ἡν τῆς θείας μυσταγωγίας τελομένης ἐπακροώμενος), ἀλλὰ τινες τῶν τῆς βουλῆς ἐκείνης συμπρόντες αὐτῷ, δέισαντες μὴ ἐξιῶν καὶ ἐποχηθεὶς ἐντρέψῃ καὶ πρὸς εαυτὸν ἐφελκύσῃται τὸν λαόν, καντεύθεν καὶ αὐτοὶ φωραθίεν, πρὸς ὀρκωμοσίας ἐτέρας ἐχώρουν· ἤδη γὰρ τοῦ βασιλέως πρὸς ἐσχάτας ἀναπνοάς ὄντος, τῆς αὐτοῦ διαθήκης εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθείσης, ὀμνύουσιν ἅπαντες φυλάξαι τὰ διατεταγμένα ἀπαραιοῖα, εἴτα καὶ μετὰ τὸ ἀποβῖναι ὀμνύουσιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς· τρίτον οὖν ὄρκους καὶ συνθήκας ἐμπεδωθέντες πείθουσι τὸν πρωτοβεστιαρίον ἐνδον ἵστασθαι τοῦ ναοῦ συνάμα τῷ ἀδελφῷ Ἀνδρονίκῳ, τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, καὶ τῷ πρῶτῳ αὐτῶν ἀδελφῷ, τῷ πρωτοκωννηγῷ. Ὡς δὲ τὸ πλῆθος εἶδον γυμνοὺς ξίφεσι κατ' αὐτῶν χωρούντας, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ προσέφυγον βήματος, καὶ τὴν παναγὴν περιπτυσάμενοι τράπεζαν, ἐκεῖσε ξίφους ἔργον γεγέννηται, μὴδὲ μετὰ φόνον οἶκτον λαβόντων τῶν φονευτῶν, καὶ μεληδὸν διατεμόντες, μάλλον δὲ κατὰ ἄρθρα, ἢ καὶ σμικρὰ τῶν σαρκῶν διελόντες τεμμάχια, τὸ οἰκεῖον τμήμα κρατῶν ἕκαστος, τῆς ἐπιθυμίας ἐνεφορήθησαν".

Σκουταριώτης, Θ., Σύνοψις Χρονική, in Σάθας, Κ. (ed.), Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη 7 (Athens-Venice-Paris 1894), 537, 5-10:

"Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῶν ἐκκρίτων τοῦ βασιλέως Θεοδώρου ὁ πρωτοβεστιαρίτης ὁ Καριανίτης ἐσώζετο, ὡς καὶ τοῦ πρωτοβεστιαρίου τοῦ Μουζάλωνος καὶ τῶν ἀυταδελφῶν αὐτοῦ τοὺς φόνους εἰργάσατο (ἐκεῖνος γὰρ τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιάν ἐπεκράτει τότε), τούτον ἵνα μὴ τι νεωτερίση, ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ ἔθετο ἐν εἰρκῇ".

Παχυμέρης, Γ., Συγγραφικαὶ Ἱστορίαι, in Failler, A. (ed.), Georges Pachymères, Relations historiques (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984), 41, 6-15:

"Ἄλλ' ἐπειδὴ θερμὸς ἡν ἐκεῖνος πρὸς πάντα, ἐτι δὲ καὶ τὴν τοῦ καταφρονεῖσθαι δόξαν – ἢ γὰρ νόσος ἐπεισπεσοῦσα καὶ μάλλον τρύχουσα ἐπειθε δεινὰ ὑπιδέσθαι –, παραλύει μὲν τοῦ ἀξιώματος εἰς πρωτοβεστιαρίου τεταγμένον τιμὴν τὸν Ραοῦλ Ἀλέξιο, ἀντεισάγει δ' εἰς ταύτην τὸν ἐξ Ἀτραμυτίου Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα, συνοικίσας αὐτῷ καὶ τὴν ἐκ Καντακουζηνῶν Θεοδώραν, τοῦ Παλαιολόγου οὐσαν ἀδελφιδὴν, τὸν δὲ μετ' ἐκεῖνον Ἀνδρόνικον μέγαν δομestικὸν καθιστά, τὴν τοῦ Ραοῦλ θυγατέρα οἱ συναρμόσας, τὸν δὲ γὲ τρίτον τῶν ἀδελφῶν προβάλλεται πρωθιερακάριον, ἄνδρας οὐκ εὐγενείας μὲν μετέχοντας τὸ παράπαν, εἰς παιδοπούλους δὲ αὐθεντοπουλευμένῳ τεταγμένους αὐτῷ".

Παχυμέρης, Γ., Συγγραφικαὶ Ἱστορίαι, in Failler, A. (ed.), Georges Pachymères, Relations historiques (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984), 63, 14 - 65, 21:

"Τότε δὲ θανόντος ἐκείνου, ἐπεὶ καὶ ὁ πρωτοβεστιαρίος Μουζάλων τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἀφήλικος βασιλέως ἔχειν ἠγγέλλετο παρὰ τοῦ πατρὸς τε καὶ βασιλέως, τὸν μοναχὸν ὑπελθόντος, τῷ μὲν μαιρακίσκῳ ἐκείνῳ ἀνακτι Ἰωάννη, οὐχ οἶω τ' ὄντι διὰ τὴν ἡλικίαν τὸ ἀσφαλὲς περιποιεῖν εαυτῷ, προνοίας ἔδει πάντως τοῦ μὴ τι παθεῖν ἀπροόπτως, πολλῶν ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, καν τι μικρὸν κινηθεῖ, εὐθὺς δρασειόντων τα μέγιστα. Διὸ καὶ τῷ κατὰ τὸν Ἔρμον τῆς Μαγνησίας φρουρίῳ ἐκείνον φέροντες ἐγκατέστησαν, συχνούς τοὺς ὀπτήρας ἐπὶ βασιλικαῖς υπηρεσίαις τάξαντες. Οἱ δὲ μεγιστάνες, οἱ μὲν ἐν ταῖς τιμαῖς ἐπι μένοντες, οἱ δὲ καὶ τῶν ὀπῆ ποτὲ γῆς ἀκηδέες ἔμενον ἐξ ὀργῆς γωνιῶν ἐξάλμενοι, τῶν μὲν πραγμάτων ἐλευθέρως εἶχον, τῆς δὲ γλώσσης οὕτω θαρροῦντες – οἱ γὰρ Μουζάλωνες ἐφειστήκεισαν –, ἐβουσοδόμουν τὰς ὀργάς, καὶ πάντες προσεποιούντο πρὸς ἐκεῖνους τὸ εὐπειθές, ὡς ὑπὸ βασιλείᾳ δῆθεν τελούντες τῶν μαιρακίσκῳ, εἰ καὶ οὐδ' αἱ παθόντες παρὰ τοῦ πατρὸς, φαγόντος τοὺς τῆς ὀργῆς



όμφακας και κόνδνυ πικρίας εκείνους ποτίσαντος, αιμωδιάν ωρέγοντο τον υιόν· πλην και ούτως έχοντες δυσμενείας, οι μεν τω επιτροπευομένω και νέω, οι δε τοις εφεστηκόσι, παθόντες μεν τι και εξ εκείνων το πριν, ου μην δ' αλλ' ουδ' η Νέμεσις ηρεμείν εία, ούτω παρά το εικός τιμηθέντων, μη δυσμεναίοντας κακουργείν, τω προς εκείνους τέως φόβω συγκατεκλίνοντο. Τότε δ' ο πρώτος των Μουζαλώνων, ος και τω του πρωτοβεστιαρίου τετιμητο αξιώματι, ορών τον φθόνον πολύν και δεινόν υφέρποντα και ως βασιλειάν παρά πολλών υποπτεύοιτο, καντεύθεν τον μέγαν κίνδυνον υφορώμενος, έγνω, συνेतός ων, πείρα το στράτευμα δοκιμάσαι, άμα δε και τους μεγιστάνας γνωρίσαι όπως έχοιεν εκείνω της διαθέσεως, πολλά πρότερον υποταγής και δουλειάς σύμβολα προς τον αφήλικα δεσπότην σπουδάζων, οισ λέγοι και πράττοι, ενδεικνυσθαι. Τότε τοίνυν συγκαλεσάμενος όσον ην το της γερουσίας και όσον του βασιλείου γένους, όσον τε των αρχόντων και όσον της στρατιωτικής τάξεως, παρόντων εκείσε και των του προπάππου του βασιλέως Λάσκαρι αυταδέλφων, ος δη και ούτος το πάλαι βασιλείας διέπρεπεν διαδήματι και τα της Ρωμαϊδος πράγματα συγχυθέντα ως είχεν ανεκαλείτο, ουδέ των τυφλών εκείθεν απόντων –ο Στρατηγόπουλος δ' ούτοι ήσαν και ο Φιλής–, και παντός άλλου μεγιστάνος συμπληρούντος τον σύλλογον, εφ' υψηλού στας, ως αν άμα οι τε πρώτοι ακούοιεν και οι ύστατοι, έλεγε τάδε".

Παχυμέρης, Γ., *Συγγραφικαί Ιστορίαι*, in Failler, A. (ed.), *Georges Pachymères, Relations historiques (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984)*, 77, 17 - 79, 10:

"Ταύτα του μεγάλου κοντοσταύλου διεξεληθόντος, οι εν τέλει πάντες, ως από μιας ώσπερ ορμής και προθέσεως, ως δήθεν μη πλέον έχοντες λέγειν, εμφανείς ήσαν συντιθεμένοι τοις ρηθείσι· μάλλον μεν ουν ώχθησάν τε και βαρυνόμενοι εώκεσαν παραχρήμα, ει άλλο τι παρά τα λεχθέντα λέγειν υπονούοιτό τις εκείσε παρών. Οθεν και προυλάμβανεν άλλος άλλον λέξων τα προς χάριν και δείξων ως το υπ' εκείνω τάττεσθαι του άρχειν αυτόν εκείνον περι πλείονος άγοι. Τα δ' ήσαν σκήψις και κόμπος άλλως, ως έδειξε. Τότε γουν του συλλόγου διαλυθέντος, τα πιστά λαβών εντεύθεν ο πρωτοβεστιαρίός του, και εκόντων δήθεν των μεγιστάνων, βασιλέως και των πραγμάτων αυτόν και μόνον εκείνον είναι διαφερόντως τον φροντιστήν, αναλαβών την πάσαν δύναμιν, επί Μαγνησίας εχώρει. Και δη τας φυλακάς την μεν βασιλέως ανδράσι πιστοίς εχειρίσας, την δε του βασιλικού ταμείου ετέροις ομοίως πιστοίς και αξίοις, από πολλών το εχέγγυον έχουσιν, ων δη ο λογοθέτης τότε των αγελών ο Αγιοθεοδώριτης εξηγείτο, αυτός επί ταις των κοινών διοικήσεσι μετά των λοιπών εσπουδαιοτρίβει. Συνεπάττοντο τοίνυν προστάγματα πανταχού πόλεων της Ρωμαίων γης αποσταλησόμενα, και κατ' άλλας μεν χρείας ετέρας, το δε πλείστον και μέγιστον κατά τε δήλωσιν του θανάτου του βασιλέως, άμα δε και της του νέου βασιλέως αναρρησεως, και του εις εκείνον προστιθεσθαι χάριν συνθήκαις όρκων κατά το σύνητες. Και εξετίθεντο μεν τα προσταττόμενα παμπληθεί, τας δε δι' ερυθρών βασιλικάς υποσημάνσεις, επει οκ ην τον νέον βασιλέα χείρα κινείν και υποσημαίνεσθαι, τω δηλωθέντι λογοθέτη των αγελών ποιείν ενεδίδοσαν. Ο μεν ουν πρωτοβεστιαρίος προς ταις περι των όλων φροντισίην ην και ασχόλως είχεν, ελευθέρω χρώμενος, ως μηδέν υπειδόμενος, τω φρονήματι εφ' οισ έπραττεν".

Παχυμέρης, Γ., *Συγγραφικαί Ιστορίαι*, in Failler, A. (ed.), *Georges Pachymères, Relations historiques (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984)*, 79, 5-81, 3:

"Ην δε άρα ο προς εκείνον φθόνος οιδαιών βαρύς και δεινός υφείρπεν εκείνω, μη το σύνολον επαϊοντι. Και η σκήψις των απορρήτων κατ' εκείνου τοις οργιζομένοις ως πιθανή· εδόκουν γαρ και υπέρ βασιλέων ζηλούν, του μεν ότι μαγανείαις ταις παρ' εκείνων συσκευασθείσας νοσοίη και ως κακώς απαλλάξειε πρόωρος, του δε ότι βασιλειά και υφαρπάζειν την αρχήν μελετά και μείζον ή καθ' αυτόν φρονεί, περιφρονών του βασιλέως και την βασιλειάν ευπροσώπως υποποιούμενος. Τοις δε των Ξενικών Ιταλοίς, ος δη και υπό χείρα είχεν ο μέγας κοντοσταύλος, και άλλα ιδί' άττα ήσαν της κατ' εκείνον ορμής αιτιάματα, ως παρά Μουζαλώνων, και μάλλον ενός του πρώτου, στεροίντο, ζώντος βασιλέως, των εις ρόγας αυτοίς αποτεταγμένων, ως καταφρονούντο εφ' οισ εδικαίουν εαυτούς τετιμησθαι, ως της προς τον βασιλέα αποκλείοντο παρρησίας εισηγήσεσι ταις εκείνου, ως ατιμοίντο, του πρωτοβεστιαρίου προστάσσοντος. Τούτοις και τοις τοιούτοις το Ξανθόν τε και αριμάνιον γένος ερεθιζόμενοι έτοιμοι ήσαν κατασφάττειν εκείνους, ει μόνον τις παρορμή. Αιτίαν δ' έσχεν εις τούτο, ως ο των πολλών λόγος έχει, ο τούτων της φάλαγγος εξηγούμενος, ος και πάλαι μεν ωρμημένους αυτούς, τότε δ' εξαφθέντας πλέον, ανεθέντας του φόβου και δρασειόντας τα ανήκεστα εξ ετοιμού, ηρέθισε τον φόνον επιτολήσασαι, καιρόν έχοντας. Και ο λόγος εκ των υστέρων φέρει το πιθανόν· ουδέ γαρ αν ετόλμων, ει μη τινας προβιβάσεις είχον, αλλοεθνείς όντες και το πλέον επήλυδες. Και ει ούτως είχον και μόνως θαρρείν, ανάγκη παντός μάλλον τον άγοντα υποπτεύεσθαι".

Παχυμέρης, Γ., *Συγγραφικαί Ιστορίαι*, in Failler, A. (ed.), *Georges Pachymères, Relations historiques (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 14, Paris 1984)*, 81, 5-89, 26:



"Τέως δ' ουν η επί τω αποιχομένω εννάτη κειμένω παρήν, και έδει την μνήμην άγειν εκείνω κατά το σύνηθες. Ανέρχονται τοίνυν εις την των Σωσάνδρων μονήν, όπου και ο νεκρός του βασιλέως εχόμενα του πατρός τέθαπτο, των ιερωμένων όσοι παρήσαν εκείσε· ανέρχονται δε και οι εν τέλει πάντες, χωρίς δ' εκείνων και των γυναικών αι προύχουσαι και ματρώναι, και παν όσον ην υπηρετικόν τοις κρατούσι. Το μέντοι γε στρατιωτικόν, εκ προνοίας και μάλλον, κάτω περί τον βασιλέα εγκαταλέλειπτο. Ως γουν πανοικί και οι Μουζάλωνες ήσαν, ιδίαν παρά τους άλλους στοργήν προς τον θανόντα επιδεικνύμενοι, τότε το στρατιωτικόν, διαφερόντως δε το Ιταλικόν τε και Ξενικόν, αρπάσαντες τον καιρόν, οι μεν αμύνεσθαι τους λυπήσαντας ορεγόμενοι, οι δ' εφηδόμενοι τοις, ει δυνηθείεν εκείνοι, τολμηθησομένοις –ταις γαρ καινοτομίαις αεί ποτε χαίρουσιν άνθρωποι, και ράόν τις, ιδών καινόν κακόν τελεσθέν, εφησθεΐη παθούσιν ή αγαθόν συνησθεΐη τοις απολαύσασιν–, συμμιγείς τω πλήθει γενόμενοι, φωνάς ηφίουν δεινάς κάτωθεν άνω και μη φαινομένω τω βασιλεί και επανεκάλουν κατά των δήθεν άπίστων, τους Μουζάλωνας αινιπτόμενοι, ζήλον υπέρ αυτου και του γένους ενδεικνυμένοις εοικότες θεομόν. Και ίνα μη φθάσειαν εκείνοι προ του παθείν δράσαντες, δεδιότες δήθεν, επέσπευδον την επ' εκείνους του βασιλέως εγχώρησιν και άμ' εδήλουν ως είπερ ο βασιλεύων εφήσει· ει δ' ουν, αλλ' εκείνοι και ούτως επιδραμούνται και καταπράζονται. Ταύτα λεγόντων άμα και θορυβούντων, οι την βασιλικήν φυλακήν επιτετραμμένοι, δηλωθέν κακείνοις το τόλμημα ή και παρά του το πρότερον ή μην άμα τω θορυβείν εκείνους, δείσαντες δήθεν, εξάγουσιν ευθύς το παιδίον κατά δυσωπίαν ελπιζομένην, ως εκείνους εμφαίνειν ποιούντας εμφανή τον κρατούντα. Ως δε φανέντος του νέου, και μειζων ήρετο η φωνή και ατακτότερον εθορύβουν, χειρί κατανεύειν οι αμφ' εκείνον εκείνον διδάσκουσι· το δ' ην άμα κρούον και προς αμφότερα, ότι τε αναστέλλοι τον θόρυβον και ότι εκχωροΐη διδούς. Και τοις μεν περί τον νέον άρχοντα ικανόν εις απολογίαν εσύστερον προς τους άρχοντας η της χειρός κατάνευσις υπολέλοιπτο, ως δήθεν επισχείν οικονομούσι τον θόρυβον, τοις δε και λίαν αρκούν ενομιζέτο προς εκχώρησιν. Ευθύς ουν βοή ήρθη, ως εκχωρούντος του βασιλέως, και άμ' εχέοντο παμπληθεί, και ως τιμωρός της βασιλικής σωτηρίας συνέθεεν έκαστος, ως και προκινδυνεύειν, ει δέοι· και αλληλους τω θορύβω παρακροτούντες, επί της μονής ηπειγόnton των Σωσάνδρων, τα έσχατα κακά τους, ως αυτοί έλεγον, δύσνους τω βασιλείω κράτει πραξιόντες. Εισί δ' οι και έμενον μη συναπιόντες, προμηθέστερον ποιούντες ή τολμηρότερον και άμα, ει εκποδών γενομένους τους καθ' ων συνέθεον μάθοιεν, αυθαδέστερον δρασειόντας επί ταις σκηναίς προς το εκφορείν τα κειμήλια· μη γαρ είναι τον κωλύσοντα, ούτω των κεκτημένων απολωλόταν. Ως γουν οι μεν συνάμα καιί τισι των εν τέλει, της υμνωδίας τελουμένης, εντός ειστήκεισαν του ναού, οι δε συνέθεον πανδημεί, θορυβούντες παρά το σύνηθες, και ήδη τοις εντός εμφανείς ήσαν ευθύ της μονής ίόντες, τινές των εκτός όντων υπηρετών, τον εκείνων υποτοπάσαντες θόρυβον, μη τί που και των απειρημένων δράσαιεν, σχεδόν αυτόνομοι όντες, άμα δε και τον νεωτερισμόν υποπτεούντες, δηλούσι συν ωχρώ τω προσώπω τοις ένδον. Οι δε σπουδή τοις κυρίοις το δηλωθέν απαγγέλουσι και ως επιζυγώσαι τας της μονής πύλας τοις ερχόμενοις συμφέρει, μάλα θερμώνς εισηγούνται. Οι δ' ημέλουν ακούοντες –μηδέ γαρ έχειν συμβαλείν οπόθεν επί σφετέρω κακώ ίοιεν οι συνθέοντες–, έρχεσθαι δε κακείνους εις τας κοινάς εκείνας τελετάς υπελάμβανον. Ως δε και αύθις εξελθόντες εκείνοι πλησιασάντων και μάλλον το θορυβώδες και άτακτον υπενόουν, έτι μάλλον κατωρρώδουν και μετά σπουδής εισιγγέλλον τα γιγνόμενα, και επ' εκείνοις άλλοι ταχυδρομούντες, και αύθις άλλοι· ουδέ γαρ ην όστις τότε βλέπων μη επί κακώ μεγίστω την εκείνων άφιξιν υπενόει. Οθεν και πολλοί μεν, περί εαυτοίς δεδιότες εκ των ου καλών εκείνων υποπιών, άλλος αλλαχού κατεδύοντο· οισ δ' έμελε των Μουζαλώνων πλέον των άλλων, προσιόντες και αύθις ατάκτω ήθει προσώπου, την εισβολήν των ανδρών υπεμίμνησκον· και εφεκτέον το τάχος έλεγον προκαταλαβούσι την εκείνων ορμήν διά της των πυλών επιθέσεως, μήπως και φθάσωσιν εισελθόντες· μηδέ γαρ επί καλώ τινι τον τοσούτον θόρυβον είναι, αλλ' εις τι λήξειν κακόν. Οι δε των φόβους λεγόντων ουκ ήσαν όλως· ήγε γαρ, οίμαι, τούτους το μόρσιμον, και το λεγόμενον αληθές, ως αφαιρείται τας φρένας ον απολέσαι μέλλει το θεΐον. Ου μην δε αλλ' ουδέ τοις παρούσι των μεγιστάνων έμελε το δρώμενον ακούουσιν, είτε κατά τινα πρόγνωσην των μελλόντων, είτε μην και αυτοίς ου μέλον, καν ό,τι και δράσειαν συναχθέντες. Αλλ' εν τοσούτω τας εισόδους προκαταλαμβάνουσι και κρατούσι οι επιόντες, και άμ' εισχεομένων εντός πανοικί θόρυβοι ήσαν, και οισ έδρων τε ηπειλούν πρότερον ή τον ναόν εισελθείν δήλοι ήσαν φωνώντες. Ην ουν τω πρωτοβεστιαρίω γραμματικός οικείος, Θεοφύλακτος τούνομα και εμός συγγενής, προσόμοιος τω κυρίω τα πάντα. Εξελθόντος γουν επί τω μαθείν εκείνου, σφάλλει τους επιόντας η ομοίότης, συναιρομένης και της αμπεχόνης, πενθίμου ούσης επ' ίσης και μικροίς και μεγάλοις διά τον του βασιλέως θάνατον, κακείνον υποτοπάσαντες τον ζητούμενον είναι, ευθύς αναιρούσι κοπίσι μυριαίς· ου γαρ ην όστις και τεθηγκότι το έγχος ουκ έβαπτεν επ' εκείνω· ως δε εγώ τινος ήκουσα, και απερρόφουν εκ της δεινής μανίας του αίματος. Πλην αλλ' ευθύς ουκ ηγγύουν σφαλέντες· το γαρ πέδιλον υποφανέν του ποδός, μέλαν ον, των δεδρακότων φανεράν άγνοιαν κατηγορει. Και παραυτικά μεθ' ότι πλείστης μανίας και ταραχής Ξιφήρεις επιπίπτουσι τω ναώ, και παραχρήμα, φανέντων των φονώντων εκείνων, ο μεν ιερός ύμνος κατασιγάζεται, άλλων αλλαχού των φαλλόντων σκεδαννυμένων και παραδυομένων γωνίαις και τόποις οισ ήλιζον σώζεσθαι. Οι δε Μουζάλωνες, ο μεν τοις αδύτοις προστρέχει και, την μυστικήν τράπεζαν υπελάθων, εκείθεν ώποτ σώζεσθαι, ο δ' όπισθεν της του ναού πύλης εαυτον συναθήσας, εφ' αυτώ υφείλει στερωός και ως είχεν, ως συνιζάνειν εν επιπέδω οι την θύραν, ως και προσκολλάσθαι δοκεΐν ηνεωγμένην τω αντιθύρω, μηδενός εμποδών όντος· ο δ' εκείνων γαμβρός –και ούτος γαρ ώσπερ της ευπραγίας τοις συγγενέσι μετειχεν, ούτω και κοινωνός έμελλε γενέσθαι της δυσπραγίας–, αλλαχού περί που το των βασιλέων ηρώων ως είχε παραδυόμενος, λαθείν έσπευδεν· ο μέντοι γε πρωτοβεστιαρίος, εν τοις αδύτοις και αυτός εισελθών του ναού και προς τη κόγχη γενόμενος της προθέσεως, επί τι



κιονώδες ιστάμενον υπανέρχεται και τω εκείσε σκοτώδει συν τοις αδύτοις θαρρεί. ΑΛΛ' ουκ ην οιστισινούν εκείνων διαδράσαι τον κίνδυνον. Πλείστοι γαρ όντες οι εφορμώντες τους μεν άλλους εποίουν φεύγειν, περιί τη σφετέρη ζωή δεδιότος εκάστου, απενεύσθαι δε και τους εν τέλει συνέβαινε, μηδέν έχοντας πράττειν. Εκείνοι δε, εκ πολλού του προς το θαρρείν παριόντος, παράβακχόν τι και μανικόν εφασκόμενοι, ακριβώς ηρεύνων, μηδέν των του ναού καταλιπόντες ανεξερεύνητον· όθεν και άλλος άλλον ευρών τε και κατασχών, απηνώς και ως αυτώ δοκούν διεχράτο. Ου μην δε οι άλλοι κατερραθύμουν, αλλ' εφ' ενί πολλοί τινες περιστάντες έβαλλον, έπληττον, ηκίζοντο και νεκρόν τον άθλιον, ως και εις πολλά τον ένα κατακεκόφθαι· ούτως ώπλιζεν αυτούς η κακία, και ο θυμός μεμηνότας θήρας εδεικνυ. Τον μέντοι γε πρωτοβεστιάριον, Κάρουλος τις, των αδύτων κατατολμήσας και τα πολλά διερευνησάμενος, επει ουχ εύρισκεν, απειπών, έμελλεν υποστρέφειν, αλλ' η μοίρα ουδ' εκείνον εία του πάθους εκτός· την γαρ πρόθεσιν εισελθών και τήδε κακεισε περιβλεψάμενος, επί γόνασι συνιζάνοντα κάτωθεν ειδη τον οικτιστον και ιδών ορμά καθαιρείν απηνώς. Και ος δυσωπει, το οικειόν αίμα πολλού τινος εξωνούμενος· ο δε ουτε προς το σχήμα της ικετείας απείδεν, ουτε μην υπεκλάσθη τοις επηγγελμένοις, αλλ' ευθύς κατασχών αναιρεί ξιφιδίω. Και δήλον γεγονός το πραχθέν, ουκ ην όστις απήν εκείθεν, αλλ' έκαστος επιστάς, ως ειχεν ουτάζων και μεθ' ύβρεων, ηκιζε, και ες τοσοούτον μελειστί κατεδάσαντο, ώστε και τους ενταφιαστας ύστερον, σάκκω τα μέλη καταθέντας, ούτως εκφορήσαι και τάφω δούναι. Επει δ' εις τέλος τοις ανημέροις εκείνοις επράχθη το τόλμημα, σός τρόπον θήξαντες τους οδόντας, ως μηδέ και τους εν τέλει κατωπαδίσ εκείνων έχειν ίστασθαι και ελέγχειν ή μην ερωτάν τι παθόντες και τίνος ορμήσαντος τοιαύτα πράττειν, επί τας σκηνάς ευθύς ώρμων των φονευθέντων, και ω προστετύχει έκαστος, μεθ' ότι γενναίου του παραστήματος, ως ουδενός καινού γεγονότος, εξεφόρουν επεγγελώντες, και το επί γλώσσης έγκλημα συχνάκις λεγόμενον ην· "Οι εχθροί και δύσνοι τοις βασιλεύσιν, οι βασιλειώντες, οι παντί τρόπω, ει μη κεκώλυντο, οι τ' άρξαι, οι του στρατιωτικού αλιτήριοι, οι μαγγανείαις μεν τον πατέρα μεθ' υπουλότητος υπελθόντες, φυλακής δε δόξη και ασφαλείας τω υιώ εφεδρεύοντες, ως δεδώκασιν αξίας και ως έδει τας δικας, ως εικότος διαπεπράχεται και ως ευνοϊκώς του λοιπού δουλεύσομεν τω δεσπότη, των εκείθεν απαλλαγέντες κακών". Ταύτ' έλεγον, και λείαν Μυσών τακείνων εποίουν, αμφοτέραις εξαντλούντες τον πλούτον εκ των σκηνών. Τούτων ουν ούτω τελεσθέντων, μηδενός οίου τε δοκούντος μαργώντι πληθει και αναρχία εμποδών ίστασθαι, των μεν ταις αληθείαις δεδιότων, των δε και κατά προσποίησην –σημείον δε· και γαρ της του πρωτοβεστιαρίου συζύγου εκείσε παρούσης και δεινά ποιούσης τε και λεγούσης επί τοις τολμηθείσιν, εμβριθέστερον ο μέγας κοντοσταύλος και θεός αυτόθεν επείχεν, επιτάττων σιγάν φοβουμένη μη και αυτή πάθι, ει μη σιγώη, τα όμοια–, ως γουν συνεχέθησαν άπαντες και κύριοι και υπηρέται επ' ίσης ειχον των φοβερών, εκάστου ζητούντος το σώζεσθαι, απαίγουσιν εντεύθεν ευθύς, εφ' ότι και παραγένονιντο μη φροντίσαντες και συν ουδενί κόσμω φεύγοντες. Τω μεν βασιλεί ασφαλή πλέον ή πρότερον τα της φυλακής εφιστώσι, μη τι και νεωτερισθή πλέον. Ούτω συγχυθέντων απάντων, έκαστος δε τα καθ' εαυτόν ως ειχε κατησφαλιζετο".

Γρηγοράς, Ν., Ρωμαϊκή Ιστορία, in Bekker, I. (ed.), Nicephori Gregorae Historia Byzantina (Bonn 1855), 62, 3-22:

"Εμέ δε μικρού το της ιστορίας παρέδραμε καιριώτατον. ανήρ γάρ τις Μουζάλων επίκλην, Γεώργιος όνομα, γένους ων ου λαμπρού, διά δε μόνην επιτηδειότητα γνώσεως και ηθών αστειότητα ες την αυτοκρατορικήν παρεισδύς οικίαν εξέτι παιδός, ίν' εΐη δήπουθεν τω βασιλεί Θεοδώρω και αυτός συν άλλοις πολλοίς συμπαίστωρ ηλικιώτης, οπότε κακείνος την του παιδός παρήλλαττεν ηλικίαν, τοσοούτον αρμόττοντα διέθηκε τάχιστα προς τα του νέου βασιλέως τα εαυτού ήθη, ώστ' αυτός ην εκείνω μόνος τα πάντα, προσφυώς και κατά γνώμην και λέγων και πράττων· και τω χρόνω προβαίνοντες συνήύξανον αεί και την τοιαύτην διάθεσιν και στοργήν, ώστε και την των αυτοκρατόρων περιζωσαμένω αρχήν πάντ' ην αύθις εκείνος αυτώ, άριστος γνώμων των όσα βουλομένη τη βασιλική διανοία υπήρχε, διοικητής δεξιός των εκτός, μυστηριών πιστός κοινωνός των εντός. δι' αδη και ες το των πρωτοβεστιαρίου τάχιστα ανήχθη αξίωμα και γυναικί συνέζευκται η των καθ' αίμα προσηκουσών υπήρχε τω βασιλεί. Τούτον επίτροπον θνήσκων ο βασιλεύς των βασιλικών αφήκε πραγμάτων άμα τω πατριάρχη Αρσενίω, μέχρις αν ες την ανήκουσαν ηλικίαν ο του βασιλέως φθάση παις Ιωάννης".

Γρηγοράς, Ν., Ρωμαϊκή Ιστορία, in Bekker, I. (ed.), Nicephori Gregorae Historia Byzantina (Bonn 1855), 63, 9-66, 6:

"Ελείποντο δε ήδη τον αυτόν της ορφανίας έλκουσαι ζυγόν έτεραι θυγατέρες δύο, και ο νεώτατος ούτος παις Ιωάννης· δι' ον αι τε του βασιλέως έγγραφοι εξετίθεντο διαθήκαι επίτροπον τον Μουζάλωνα καθιστώσαι και προς γε δη φρικώδεις ορκωμοσίαι παρά πάντων ομού μεγάλων τε και μικρών ετελέσθησαν. ετελέσθησαν δε ουχ άπαξ, αλλά πρώτον μεν τελευτώντος του βασιλέως· έπειτ' ευθύς μετά την αυτου τελευτήν. Των γαρ εν αξιώμασί τινες καπί γένους σεμννομένων λαμπρότητι νεωτερίσασαν ούτω ταχέως ιδόντες την του Μουζάλωνος τύχην διεψιθύριζον προς αλλήλους, αχθόμενοι τη πέρα τούτου τιμή, πολλών όντων ετέρων οι μάλλον εκείνου προσήκουσι την τε επιτροπήν του βασιλικού παιδός αναδέχεσθαι και άμα την των κοινών πραγμάτων διοίκησιν εκ τε του προσεχώς ες βασιλέα το γένος αναφέρειν και αυ εκ γε του δεξιωτέρους πολλώ πεφυκέναι ες τα τοιαύτα ή κατά τον Μουζάλωνα, άνδρα πολλάς κεκτημένον τας αφορμάς ες το περιφρονείσθαι τε και μισείσθαι παρά



πάντων, ως αυτοί διετείνοντο. το τε γαρ μη γένους φησίν εύκλειαν έλκειν από των φύντων, το τε συνεργόν γενέσθαι τω βασιλεί πολλάκις ες τας των πολλών τιμωρίας, ικανά ταύτα μίσος δεινόν εντεκείν ταις ψυχαίς των πολλών κατ' αυτού. ει δε και βασιλείας ήρα και ταύτην ωνειροπόλει, καθώς τινες διαβάλλοντες προύφερον, τούτο δε ποίους ουκ αν ανήπτε κακίας πυρσούς κατά της αυτού κεφαλής; ταύτα δ' ουκ ελελήθει Μουζάλωνα, δεινός μεν γαρ ο ανήρ και πρότερον ην ες το συνιέναι τοιαύτα· τότε δε και των πραγμάτων ζεόντων και αγωνίαν μεγίστην τη τούτου ψυχή προξενούντων, συνετώτερος αυτός εδόκει πολλώ εαυτού. και δη την ταχίστην ες βουλευτήριον άπαντας μεγιστάνας συνηθροικώς δεξιάν τε εδίδου τοις όλοις και από του ήττονος προύφερε την ομιλίαν· και δήλος ην παραχωρήσων ασμένως τω βουλομένω την επιτροπήν των τε κοινών πραγμάτων και αυτού δη του παιδός του βασιλέως. Επει δε πάντες μεν ώσπερ από συνθήματος ομού παρητούντο, αυτόν προτιμάσθαι των άλλων ομολογούντες, ον και βασιλεύς αυτός ο των πραγμάτων και του παιδός εδικαίωσε κύριός τε και αυτοκράτωρ, ο δε Μουζάλων ουδ' οποσούν ενεδίδου, αλλά γενναίως ανθίστατο, την τε ησυχίαν αιρούμενος και το πράγμα αποσειόμενος όλαις ορμαίς και κινήσει της ψυχής διά τε τον υφέρποντα φθόνον τω πράγματι και μάάλιστα διά τον εντεύθεν υποφαινόμενόν τε και πλαστουρούμενον κίνδυνον· φρικωδέστεροι των προτέρων όρκοι páλιν εγίγνοντο· και ώμνουν άπαντες όσοι των εν αξιώματι και όσοι του δήμου του στρατιωτικού· και σφίσι τε αυτοίς ήσαν επαρώμενοι πανωλεθρίαν και άπαντι τω γένει σφων έκαστος, ει μη τοις όρκοις εμμένοιεν ασφαλώς και διατηροίεν τω μεν Μουζάλωνι την επιτροπήν, τω δε του βασιλέως υιό την βασιλείαν ανεπιβούλευτον τε και απαράτρεπτον μέχρι διαπαντός, αυτώ τε και τοις εξ αυτού γεννηθησομένοις. και ούτως οι μεν απηλλάττοντο, τα δε πράγματα ήσαν αύθις υπό τω Μουζάλωνι διοικούμενα. αλλά τέλειαι μεν ούπω παρήλλαττον ημέραι εννέα, και τινες των γένει και πλούτω προυχόντων φθόνω δεινώ στρατηγούμενοι τον στρατόν συνεκύκησαν και τας αυτών ώπλισαν δεξιás κατά της σφαγής του Μουζάλωνος. τους δε χθες και πρότρωτα τελεσθέντας φρικώδεις όρκους εκείνους και τας παλαμναιοτάτατας αράς, φευ της αρχής των κακών, λήθης απολαβόντες βυθοί και πλημμύραι διέφθειραν. εννάτη μεν γαρ ημέρα παρήν μετά την τελευτήν του βασιλέως και άπασαι των ενδόξων συνήεσαν γυναικών επί τη μονή των Σωσάνδρων, ένθα και το του βασιλέως τέθαπται σώμα, το νενομισμένον τελέσουσαι πένθος και τα μνημόσυνα. παρήσαν δ' ομού και πάντες άρχοντες και αρχόμενοι, εν οις και οι την επιβουλήν εξαρτύσαντες ήσαν· και συνέρρει πας ο στρατός, οι μεν πένθους ένεκα, οι δε φονικην ωδίνοντες ορμήν. και τι δει διατριβειν; έτι της ιεράς τελουμένης μνωδίας, τα ξίφη γυμνώσαντες πάντες οι στρατιώται ένδον εξαίφνης του νεώ εισεπήδησαν και παρά τη θεία και ιερά τραπέζη καταφυγόντα τον Μουζάλωνα κατέσφαξαν απηνώς, καπί τούτω τους δύο άμα αδελφούς, Ανδρονίκόν τέ φημι τον μέγα δομέστικον και Θεόδωρον τον πρωτοκωννηγόν· και προς τούτοις τον σφων υπογραμματα έ δι' ομοιότητα προσώπου τινά, συμβάν ουτωσί πως, σφαλέντες. και ούτως αι τε γυναίκες και ο λοιπός όχλος ατέλεστον αφέντες το πένθος άλλος επ' άλλω συντριβόμενοι διά τον φόβον έφυγον όλοις ποσίν όποι τύχοιεν έκαστοι".

Chronological Table

11th century: Emergence of the Mouzalon family.

first quarter of 13th c.: The Mouzalon brothers are born in Adramyttion.

1230s: George and Andronikos Mouzalon serve the Empire of Nicaea as companions of the young successor Theodore Laskaris.

November 1254: George Mouzalon is proclaimed *mezas domestikos*, Andronikos *protovestiarios* and Theodore *protokynegos*.

1255: George Mouzalon governs the Asia Minor territories of the Empire of Nicaea while the emperor is in Macedonia.

autumn 1255: George Mouzalon is proclaimed *protosebastos*, *protovestiarios* and *mezas stratopedarches*, while Andronikos Mouzalon becomes the *mezas domestikos*. They get married to members of the aristocracy.

spring 1256: The Mouzalon brothers accompany the emperor in his campaign against the Bulgarians in Thrace.

late August 1258: George Mouzalon becomes the guardian of the underage Emperor John IV Laskaris.

25 August 1258: The Mouzalon brothers are murdered at the monastery of Sosandra, near Magnesia.

15th century: Last reference to a member of the Mouzalon family.